

УДК 1+141+2.28+3/316

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.4.15>**Петінова Оксана Борисівна**

доктор філософських наук,
професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-1871-1201

Світлицька Віолета Романівна

здобувачка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-9807-8054

ІСЛАМ: ФІЛОСОФІЯ ЖІНКИ (СТЕРЕОТИПИ, МІФИ, РЕАЛЬНІСТЬ)

Стаття присвячена соціально-філософському аналізу становища жінки в суспільстві на прикладі фундаментальних засад ісламу, джерелом яких є Коран і його тлумачення. Серед основних методів дослідження застосовано операційні методи теоретичного дослідження, як абстрагування, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація; провідна роль відведена методу феноменологічної герменевтики. Актуальність обраної проблеми обумовлюється питаннями гендерної нерівності, що проявляється у мусульманському світі по відношенню до жінок. З аналізу інформації автори роблять висновок, що становище жінок може суттєво відрізнятися, і зумовлено рядом чинників, серед яких можна виокремити державний устрій, поєднання законів Ісламу з місцевими язичницькими звичаями (адат), економічна ситуація, напрям Ісламу, домінуюча школа шаріату, релігійні лідери. Тому права, гарантовані жінкам Кораном, часто не застосовуються на практиці.

В результаті наукової розвідки автори приходять до висновків, що поява Корану і поширення вчення Магомета серед арабських племен здебільшого сприяли покращенню становища жінок в регіоні. Було оголошено, що жінка – така ж повноцінна людська особистість, як і чоловік, і така ж цінна для Аллага; унормовані сімейні стосунки, більше не допускалося поводитися з представницями жіночої статі, як кому заманеться. Прогресивним моментом можна вважати утвердження таких цінностей, як любов і взаємна повага в родині. Багато аятів священного писання присвячені турботі про матеріальний стан жінок. Водночас Коран відображає характерні риси свого часу, певні положення якого неприйнятні для застосування в сучасному цивілізованому світі. Зрушення у бік гендерної рівності та розширення свобод жінок просуваються дуже повільно. Одна з причин – переконання, що Аллаг у Корані уже обдарував жінок усім необхідним, більші права призведуть до розпусти й хаосу у стосунках. Як правило, це відбувається там, де суспільство не обтяжене закостенілими патріархальними звичаями, держава не бере на себе функції релігійного центру, а у громадян є можливість вибору.

Ключові слова: жінка, Коран, іслам, соціальні стереотипи, соціальні гарантії, соціальні статуси.

Вступ. Іслам – друга за кількістю вірян релігія, яка об'єднує більше 1,5 млрд людей у світі. Переважно вони мешкають в Азії та Північній Африці. Протягом останніх двох десятиліть мусульманська громада збільшилася в США й країнах Європи – не тільки внаслідок міграційних процесів, а й за рахунок місцевих нововернутих, серед яких значна частка жінок [1]. Ситуація з правами жінок у традиційно мусульманських державах залишається складною, а подекуди навіть погіршується, як-от в Афганістані з поверненням до влади талібів. Відбуваються протести проти переслідувань жінок в Ірані. Ці різновекторні процеси потребують

філософського осмислення, й актуалізують гостре питання ролі й становища жінки в мусульманському суспільстві.

Проблема жінки в ісламі може розглядатися в межах різних дисциплін з використанням відповідної методології, зокрема в історії, соціології, філософії та релігієзнавства, юриспруденції, гендерних студій. Особливості ісламського права висвітлені в працях українських науковців В. Лубського [2] і Х. Бехруза [3]. Становище жінки в правовій системі мусульманських країн конкретизовані у дослідженні Т. Кириченко [4]. Сімейні стосунки в ісламі в межах філософсько-релігієзнавчого дискурсу розглядала Т. Шамсутдінова-Лебедюк [5, 6]; питання історії та сучасності фемінізму в ісламі аналізувалися у працях С. Зенько [7]. «Погляд зсередини» на становище жінки в ісламі відображений в ряді робіт зарубіжних дослідників [8, 9, 10]. Не зважаючи на активний інтерес до питання жінок в мусульманському світі, є потреба більш глибокого філософського осмислення питання з урахуванням сучасних трансформаційних процесів у всіх сферах буття особистості та суспільства в цілому.

Мета та завдання статті: провести соціально-філософський аналіз становища жінки в суспільстві на прикладі фундаментальних засад ісламу, джерелом яких є Коран і його тлумачення.

Методи дослідження: відповідно до мети дослідження застосовані операційні методи теоретичного дослідження, як абстрагування, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація; провідна роль відведена методу феноменологічної герменевтики.

Виклад основного матеріалу. У стереотипному сприйнятті багатьох європейців Коран накладає на мусульманок лише численні обмеження їх волі. Однак це занадто поверхове бачення, адже Коран у ряді питань стає на захист жінок. Для більшого розуміння ролі вчення Магомета потрібно розглядати його в історично-філософському контексті. На момент зародження нової релігії територію Аравійського півострова заселяли багато язичницьких племен, які періодично вступали у сутички одне з одним. За незначним виключенням (наприклад, залишки вільних традицій Набатейського царства) вони дотримувалися жорстоких патріархальних традицій. До жінок ставилися як до товару: дочок передавали новому власнику за домовлену плату, дівчат часто викрадали і гвалтували, дружини переходили у спадок, їх легко могли позбутися.

У Корані засуджуються випадки вбивства новонароджених дівчаток у деяких племенах: «Коли когось із них сповіщають про доньку, то його обличчя стає чорним, він тамує гнів і ховається від людей через лиху звістку. Залишити її з ганьбою чи закопати живцем у землю? Яке ж зле рішення їхнє!» [11, 16:58, 59]. Такий жахливий звичай зумовлений тим, що дівчинка в майбутньому не могла стати спадкоємицею, не брала участь у набігах і не примножувала майно, врешті, могла дістатися ворожому племені. Тому благословенням вважалося лише народження хлопчика. Отже, настанови пророка Магомета були надзвичайно прогресивними і своєчасними, їх поширення змінило становище жінок в регіоні на краще.

Насамперед варто відзначити впровадження соціальних гарантій, завдяки яким жінка, навіть якщо залишиться без чоловіка, не опиниться в критичному становищі:

1. Матеріальну підтримку гарантує отримання мехру – обов'язкового дошлюбного дару нареченій (його не слід плутати з викупом, який отримує рідня дівчини, відповідно до звичаїв деяких народів). Причому чоловікам забороняється використовувати його в майбутньому без добровільної пропозиції дружини: «І щиро віддавайте дружинам викуп як дарунок для них. Але якщо вони за своєю волею щось повернуть вам звідти, то вживайте це для здоров'я та користі» [11, 4:4].

2. За жінками закріплюється право на спадщину, якою вони розпоряджаються самостійно. Спадкоємицями вважаються доньки, дружини та матері померлого. Якщо в родині був син, він отримував більше – його частка дорівнювала спадку двох доньок. Однак якщо раніше жінка взагалі не отримувала нічого, то це було прогресом.

3. У разі розлучення Коран застерігає чоловіків від того, аби забрати у дружини раніше подароване: «І якщо ви бажаєте замінити одну з дружин іншою, тоді як перед цим ви дали одній із них навіть цілий кінтар, то не забирайте нічого із цього. Невже ви заберете щось

несправедливо та скоїте явний гріх? Як же ви заберете це, якщо раніше між вами були близькі стосунки, і вони взяли з вас суворий завіт?» [11, 4:20-21].

Звісно, мова про рівноправ'я і фінансову свободу не йде, однак ці приписи продиктовані турботою про добробут жінок і враховують їх вразливість з огляду на суворі реалії життя. Також наголошується, що чоловіки зобов'язані забезпечувати дружину і сім'ю. Згідно з Кораном, Аллаг створив чоловіка й жінку відмінними, отже, кожен з них кращий у своїй сфері. На сьогодні це правило неоднозначне. З одного боку, жінка, справді має відмінні потреби, наприклад, пов'язані з материнством, тому такий розподіл ролей її може влаштувати. З іншого боку, це може стати перепорою до влаштування на роботу в ісламській країні.

Особливу увагу варто звернути на загальний соціальний статус жінки. В одному з аятів 4-ї сури міститься застереження чоловікам щодо сприйняття жінок як майна: «О ви, які увірували! Вам не дозволено бути спадкоємцями дружин проти їхньої волі» [11, 4:19]. Тобто жінка в Ісламі – людина, що має власну волю і гідність.

У той же час пророк Магомет дозволяє одружуватися з полонянками, які увірували. Їм також належить віддати мерх. Цікаво, що він закликає чоловіків не плекати гординю, адже обоє рівні перед Аллагом. Це демонструє, що в духовному плані жінки й чоловіки однаково цінні та однаково рівні. За праведність обом обіцяна винагорода після завершення земного життя: «І хто не робив би добрих справ, віруючий чоловік чи віруюча жінка, то увійдуть вони до раю, і не вчинять із ними несправедливо навіть на півку із кісточки фініка» [11, 4:124]. Так само покарання за неправедне життя не омине нікого. Але всі, хто щиро розкається в гріхах, будуть помилувані: «Воістину, для відданих [Аллагу] чоловіків і жінок... усім Аллаг приготував прощення та велику винагороду!» [11, 33:35].

Про становище жінки в суспільстві багато говорить ставлення до неї в родині. Коран щодо цього дає неоднозначні рекомендації. «Поводьтеся з дружинами гідно», – наставляє Пророк своїх послідовників [11, 4:19]. Це означає, що не можна утискати жінок, чинити несправедливість щодо них. Водночас Коран дає дозвіл на застосування фізичної сили до непокірних дружин: «А тих жінок, непокори яких ви боїтесь, повчайте, уникайте на подружньому ложі та врешті-решт злегка бийте» [11, 4:34].

Звичайно, положення, що фактично легалізують сімейне насилля, піддаються нищівній критиці. Сучасні релігійні лідери по-різному реагують на неї. Наприклад, стверджують, що це виправданий інструмент боротьби з неповагою жінки до чоловіка. Деякі богослови навіть пояснюють, як «правильно» бити бунтарок. Інші – більш демократичні – вважають ці слова священного письма відлунням старих звичаїв і наводять цитати із Суни про кару Аллага для жорстоких чоловіків. Існують також пояснення, що вимоги до покірності жінок в ісламі врівноважуються вимогами до чоловіків бути мудрими, справедливими й терплячими – за умов дотримання цього балансу немає потреби у застосуванні сили. На жаль, статистика не дає приводів для оптимізму: від 40 до 90 відсотків мусульманських жінок в різних країнах потерпає від домашнього насилля [12].

Мабуть, найбільший резонанс серед представників європейської культури викликає практика багатоженства, яка схвалюється Кораном. Існує декілька передумов, які вплинули на затвердження такого виду родини. По-перше, вона не була вигадана Магометом – араби практикували полігамні стосунки упродовж тривалого часу до народження пророка. За твердженням істориків, це типовий для родоплемінного устрою спосіб життя. Другим чинником є демографічна доцільність, адже чоловіки часто гинули під час перманентних воєн. Самотній жінці було важко вижити без допомоги у патріархальному суспільстві, сім'я ж давала їй захист і підтримку.

Коран регулює становище дружин у шлюбі, вимагаючи дотримання ряду умов:

1. Обмеження кількості жінок, з якими може одружитися один чоловік: «одружуйтесь із тими жінками, які вам до вподоби: з двома, з трьома, з чотирма» [11, 4:2].

2. Однаково справедливе ставлення до всіх дружин. Ця вимога міститься в декількох аятах, що свідчить про її важливість [11, 4:2, 129]. Більш палкі почуття до однієї з них не є виправданням для неповаги до інших.

3. Чоловік може одружитися з декількома жінками лише у тому разі, якщо він спроможний утримувати їх разом з дітьми.

4. Не схвалюється нехтування дружиною в сексуальному плані.

Учення Магомета сприяло упорядкуванню родинних стосунків і підвищило рівень захищеності представниць жіночої статі, оскільки в докоранічний період люди керувалися звичаями або власними бажаннями, продиктованими похотями чи вигодою. Отже, здебільшого панувало «право сильнішого».

Уявлення про іслам як релігію суцільних багатоженців, безумовно стереотипне. Як свідчить статистика, менше 1% чоловіків мають декількох дружин у таких ісламських країнах, як Пакистан, Іран, Єгипет, Афганістан і Бангладеш; в африканських країнах цей відсоток більший – від 10 до 40% [13]. У ряді країн з мусульманським населенням офіційне багатоженство заборонено на державному рівні (Туреччина, Алжир, Туніс, Азербайджан). Ще в деяких – впроваджені стримуючі механізми, як-от обов'язкова згода першої дружини (Іран) чи дозвіл органів влади (Пакистан, Марокко). Отже, можна відслідкувати тенденції до поступового утвердження моногамної родини.

Застосування порівняльно-історичного методу показує, що полігамія була поширена і в юдаїзмі, а подекуди і в християнському середовищі. Досі в полігамних родинах живуть представники Церкви Ісуса Христа святих останніх днів (мормони). Цікаво, що в полігамних господарствах Буркіна-Фасо – 24% християн, а в республіці Чад їх відсоток навіть перевищує кількість мусульман (21% проти 10%). Така ситуація пояснюється низькою тривалістю життя чоловіків і веденням натурального господарства. Таким чином, витоки полігамної родини обґрунтовані соціально-економічними обставинами.

Обов'язковою умовою укладання шлюбу в ісламі є згода дівчини та її опікуна (батька), тобто родина має утворюватися на добровільних засадах. Однак у ситуації, коли наречена повністю залежить від батьків, її відповідь може бути формальною, а не щирою.

Обмеженнями до укладання шлюбу є перебування у близьких родинних стосунках навіть за відсутності кровних зв'язків. Наприклад, забороняється союз із пасербицями, матерями-годувальницями, молочними сестрами [11, 4:23]. Однак Коран дозволяє одруження двоюрідних сестри і брата: «Ми дозволили тобі твоїх дружин, за яких ти заплатив викуп... а також доньок твоїх дядьків із боку батька, доньок твоїх тіток із боку батька, доньок твоїх дядьків із боку матері, доньок твоїх тіток із боку матері» сестрами [11, 33:50]. Такий союз і зараз досить поширений у Саудівській Аравії, Іраку, Ємені.

Говорячи про сімейне життя, не можна оминати тему розлучень. Відомо, що у християнстві не вітається розірвання шлюбних зв'язків. Іслам має більш прагматичну думку щодо цього. Коран допускає випадки, коли люди вичерпали можливості дійти згоди, тоді їм варто йти своїм шляхом: «А якщо [подружжя] розлучиться, то кожного з них Аллаг збагатить від щедрості Своєї» [11, 4:130]. Проте легковажити не можна. Аят 19-й сури «Ан-Ніса» рекомендує чоловікові виявляти терпіння до дружин: «І навіть якщо вони неприємні вам, то, можливо, неприємне для вас те, куди Аллаг вклав багато добра!» [11, 4:19].

Ініціатором розлучення (талак) зазвичай виступає чоловік. Жінка може наполягати на розлученні (хул'а) за певних умов, як-от зникнення чоловіка, матеріальна скрута, відсутність статевого життя, якщо чоловік приховав якусь важливу інформацію щодо свого здоров'я. Після розлучення, як і після смерті чоловіка, вона вільна вийти заміж знову. Водночас існує хадис про висловлювання пророка, відповідно до якого жінка, яка розлучається без вагомої причини, «не відчує навіть запаху Раю».

Отже, можна резюмувати, що в цьому питанні не існує гендерної рівності, хоча Іслам усе-таки дає жінкам певні права. Що стосується їх реалізації, то в деяких мусульманських країнах жінки досі приречені терпіти жахливе ставлення з боку чоловіка. Розлучення для них неможливе – через сувору інтерпретацію ісламського права, неможливість функціонувати в суспільстві, орієнтованому на чоловіків, чи навіть загрозу фізичної розправи. Аналізуючи образ мусульманки у сучасному світі, варто мати на увазі, що він багатоманітний: не існує єдиного універсального «портрета». Ставлення до жінок в ісламі варіюється залежно від регіону

і визначається рядом чинників. Насамперед відіграє роль тип державного устрою. Країни з переважно мусульманським населенням можна розділити на декілька груп:

- світські (наприклад, Туреччина, Албанія, Казахстан);
- ті, в яких іслам визнаний державною релігією;
- ті, які декларують, що їх державність ґрунтується на ісламському праві (Іран, Саудівська Аравія, режим Талібану в Афганістані).

Відповідно, найбільше свобод мусульманки мають у світських суспільствах, де представники влади не контролюють усі сфери життя громадян; отже, вони не залежать від особливостей трактувань шаріату. Жінки вільно здобувають освіту, можуть мати власний бізнес, не обмежені рамками сім'ї, можуть сподіватися на захист правоохоронних систем.

Ситуація з жіночими правами в країнах другого класу строката і залежить від місцевих звичаїв, соціальних умов (бідність зазвичай посилює гендерну несправедливість), домінуючої в регіоні школи ісламського права тощо. Але офіційно мусульманська країна також може створити більш-менш прийнятні умови для реалізації своїх громадянок, про це свідчить хоча б той факт, що останнім часом жінки займали високі державні посади в Пакистані, Тунісі, Бангладеш.

Найгірше становище жінок при тоталітарних режимах, які використовують релігію як засіб підкорення, – їх утискають у правах, жорстко регламентують особисте життя і зовнішній вигляд, їх можуть вбити за відступ від установлених правил чи непокору.

Особливо дикими вимогами до представниць жіночої статі відзначився Талібан. Із поверненням до влади таліби заборонили громадянкам без супроводу чоловіка виходити з дому й навчатися (такі заборони існували і в попередній період їх правління – з 1996 по 2001 роки). Це суперечить вченню пророка Магомета, який говорив, що освіта – це обов'язок кожного мусульманина і мусульманки. Професор Харуна Рахімі стверджує, що специфічний шаріат талібів – це суміш радикальних трактувань ісламського права з доісламськими племінними звичаями [14]. Ця ситуація розкриває ще одну проблему – під вивіскою Ісламу часто функціонує еклектична релігійно-правова система. Така плутанина сприяє негативній стереотипізації мусульманської релігії.

У США та європейських країнах мусульманки стикаються з викликами іншого характеру. Їм часто доводиться боротися з упередженнями людей, що сповідують християнство, або не належать до жодної релігійної групи. А особам молодого віку – залагоджувати протиріччя з родичами. Наприклад, не всі батьки «нових мусульманок» готові прийняти вибір дочок. В емігрантських ортодоксальних родинах можливі суперечки стосовно модернізованої версії релігійності молоді відповідно до потреб сучасного життя. Серед цієї групи багато соціально активних жінок, які вже мають або здобувають вищу освіту.

Різновекторність процесів, що відбуваються в мусульманських громадах, можна простежити на прикладі хіджабу – так називають вбрання мусульманок. Перша складність полягає у його визначенні. Муфтії Духовного управління мусульман України «Умма» Саїд Ісмагілов зазначає: «Важливо відрізнити хіджаб, що є приписом Ісламу, від паранджі, нікабу та інших форм одягу, що є традиційним у певних народів. Хіджаб – це хустина, що не закриває обличчя, і саме така форма одягу є прийнятною для мусульманської жінки» [15]. Таке ж трактування розповсюджене у західному світі. У ширшому плані під хіджабом розуміють увесь одяг, що приховує жіночу фігуру, тобто в різних регіонах він може відрізнитися.

Ісламські богослови наполягають, що хіджаб – це привілей вільної жінки, посилаючись на текст Корану: «О Пророче! Скажи своїм дружинам, донькам і віруючим жінкам, щоб вони одягалися у свої покривала. Так їх легше впізнаватимуть і не образять. Аллаг – Прощаючий, Милостивий!» [*«Легше впізнаватимуть» – відрізнитимуть від рабинь і блудниць (ібн Касір)»] [11, 33:59]. У сурі «Ан-Нур» (Світло) також наказується дотримуватися скромності у вбранні: «Нехай вони не показують своїх прикрас, окрім того, що назовні, й нехай закривають своїми покривалами груди» [11, 24:31].

У 1979 році аятолла Хаменеї видав наказ щодо обов'язкового носіння хіджабу. Невдовзі була страчена колишня міністерка освіти Ірану Фаррухру Парса за відмову покривати голову.

Протягом 43 років іранські жінки борються за те, щоб повернути собі свободу. Остання хвиля протестів спалахнула після того, як через дії поліції моралі померла 22-річна Махса Амені, затримана за неправильне носіння хустини. Акції непокори розпочали саме жінки (серед них є релігійні), але їм вдалося залучити до них чоловіків. Протестувальники скандують гасло «Жінка, життя, свобода», учасниці спалюють хіджаби як символи пригнічення й свавілля.

У той же час мусульманки зі світських країн, зокрема й Україні, навпаки, відстоюють право носити хіджаб у публічних місцях і фотографуватися в ньому для документів. Вони намагаються переконати представників інших культур, що така практика не пов'язана з екстремізмом, не є загрозою для місцевих цінностей і не дискримінує жінок – вони вдягають хустину добровільно, керуючись духовною потребою. Подекуди використовується навіть феміністична риторика: мовляв, хіджаб – це серед іншого спосіб боротьби із сексизмом. Ті, хто щойно повернувся до ісламу, розповідають про приємне відчуття належності до великої мусульманської родини, в якій навіть незнайомі люди сприймають тебе за свою сестру.

Зіставлення різних кейсів приводить до висновку, що добровільне рішення стосовно хіджабу може бути ухвалене лише в секуляризованому суспільстві, де, по-перше, жінка не ризикує отримати покарання чи моральне засудження за відмову від практики; по-друге, де вона має альтернативу, а не засвоює з дитинства лише один шаблон поведінки.

Висновки. Поява Корану і поширення вчення Магомета серед арабських племен здебільшого сприяли покращенню становища жінок в регіоні. Було оголошено, що жінка – така ж повноцінна людська особистість, як і чоловік, і така ж цінна для Аллага. Були унормовані сімейні стосунки, більше не допускалося поводитися з представницями жіночої статі, як кому заманеться. Прогресивним моментом можна вважати утвердження таких цінностей, як любов і взаємна повага в родині. Багато аятів священного писання присвячені турботі про матеріальний стан жінок. Водночас Коран відображає характерні риси свого часу, певні положення якого неприйнятні для застосування в сучасному цивілізованому світі.

З аналізу ситуації у різних ісламських громадах випливає, що становище жінок в них може суттєво відрізнятись. Це зумовлено багатьма чинниками: державний устрій, поєднання законів Ісламу з місцевими язичницькими звичаями (адат), економічна ситуація, напрям Ісламу, домінуюча школа шаріату, релігійні лідери. Тому права, гарантовані жінкам Кораном, часто не застосовуються на практиці. Наприклад, попри настанову Магомета в багатьох мусульманських країнах вони не мають доступу до освіти, чи всупереч вимозі про обов'язкову добровільну згоду на шлюб дівчат примусово видають заміж. З іншого боку, під видом законів шаріату часто робляться речі, які не мають нічого спільного з мусульманською релігією, що призводить до утвердження негативних стереотипів щодо мусульман.

В ортодоксальних ісламських суспільствах жінки живуть за тими ж правилами, що і їх пращурки 14 століть назад. Зрушення у бік розширення їхніх свобод просуваються дуже повільно. Одна з причин – переконання, що Аллаг у Корані уже обдарував жінок усім необхідним, більші права призведуть до розпусти й хаосу у стосунках. Водночас є позитивні приклади, коли жінки почувуються комфортно у своїй вірі та не відчувають дискримінації. Як правило, це відбувається там, де суспільство не обтяжене закостенілими патріархальними звичаями, держава не бере на себе функції релігійного центру, а у громадян є можливість вибору. Також відіграє роль особистість ісламських лідерів: наскільки важливі для них загальнолюдські цінності, наскільки вони чутливі до історичних змін, більше зосереджені на суворих обмеженнях чи гуманістичному потенціалі ісламу. За словами Саїда Ісмаїлова, «іслам не прийшов, щоб зробити життя людей нестерпною в'язницею». Це дає надію на подальшу еволюцію релігійно-правової системи відповідно до потреб сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беліков О.В. Сучасні мусульманки в Україні: стереотипи й реалії. Наука. Релігія. Суспільство. 2011. № 2. С. 11–18.
2. Лубський В.І. Мусульманське право. К. : Вілбор, 1997. 256 с.

3. Бехруз Х. Исламские традиции права. Одесса : Юридическая литература, 2006. 296 с.
4. Кириченко Т. С. Роль і місце жінки в країнах Ісламського права. Право і безпека. 2010. С. 263–266.
5. Шамсутдінова-Лебедюк Т.Н. Сімейно-шлюбні відносини в Ісламі: релігієзнавчий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.11 «Релігієзнавство». К., 2005. 20 с.
6. Шамсутдінова-Лебедюк Т.Н. По справедливості жінки мають те ж саме. Людина і світ. 2004. № 9, С. 52–57.
7. Зінько С. Фемінізм в ісламі: історія і сучасність. Сходознавство. 2008. № 4. С. 34–35.
8. Д-р Абдур-Рахман аш-Шиха. Жінка під покровом ісламу. URL: <https://islamhouse.com/uk/books/406431/>
9. Фемінізм в ісламі: як українські мусульманки відстоюють свої права. URL: <https://divoche.media/2021/05/28/feminizm-v-islami-yak-ukrayinski-musulmanky-vidstoyuyut-svoyi-prava/>
10. Why I left Islam. URL: [https://wikiislam.github.io/wiki/Fool_I_was_\(former_Muslim\).html?fbclid=IwAR1lh69UHqWgt6mZmzVHc2H_3F98UYHc1Wod1hZsxVGxTpKf19q5GdsOgd8](https://wikiislam.github.io/wiki/Fool_I_was_(former_Muslim).html?fbclid=IwAR1lh69UHqWgt6mZmzVHc2H_3F98UYHc1Wod1hZsxVGxTpKf19q5GdsOgd8)
11. Коран : переклад смислів українською мовою / [пер. Михайла Якубовича]. – Київ: Основи, 2015. 448 с.
12. Wife Beating in Islamic Law. URL: https://wikiislam.net/wiki/Wife_Beating_in_Islamic_Law
13. Polygamy is rare around the world and mostly confined to a few regions. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/12/07/polygamy-is-rare-around-the-world-and-mostly-confined-to-a-few-regions/>
14. Рон Сіновіц, Абубакар Сіддік. Шаріат по «Талібану»: чому рух по-своєму інтерпретує арабське право. Радіо Свобода. 4 жовтня 2021 р. URL: <https://rus.azattyq.org/a/taliban-sharia-law-afghanistan/31491597.html>
15. Допис Саїда Ісмагілова. URL: <https://www.facebook.com/said.ismagilov/posts/pfbid0245UtezxyLi3JhQZgGL4w3nRYgUsBHsDagQVipbeerf22npG3eHM4AQVaHcd4rRZY1>

REFERENCES

1. Bielikov O.V. (2011). Suchasni musulmanky v Ukraini: stereotypy u realii [Modern Muslim women in Ukraine: stereotypes and realities]. Nauka. Relihiia. Suspilstvo. № 2. S. 11–18. [in Ukrainian]
2. Lubskiy V.I. (1997). Musulmanske pravo [Muslim law]. K. : Vilbor. 256 s. [in Ukrainian].
3. Bekhruz Kh. (2006). Yslamskye tradytsyy prava [Islamic traditions of law]. Odessa : Yurydycheskaia literatura, 296 s. [in russian].
4. Kyrychenko T. S. (2010) Rol i mistse zhinky v krainakh Islamskoho prava [The role and place of women in the countries of Islamic law]. Pravo i bezpeka. S. 263–266. [in Ukrainian].
5. Shamsutdinova-Lebediuk T. N. (2005). Simeino-shliubni vidnosyny v Islami: relihiieznavchyi aspekt : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filos. nauk : spets. 09.00.11 «Relihiieznavstvo» [Family and marital relations in Islam: religious aspect]. K., 20 s. [in Ukrainian].
6. Shamsutdinova-Lebediuk T. N. (2004). Po spravedlyvosti zhinky maiut te zh same [In fairness, women have the same]. Liudyna i svit. № 9, S. 52–57. [in Ukrainian].
7. Zinko S. (2008). Feminizm v islami: istoriia i suchasnist [Feminism in Islam: history and modernity]. Skhodoznavstvo. № 4. S. 34–35. [in Ukrainian].
8. D-r Abdur-Rakhman ash-Shykha. Zhinka pid pokrovom islamu (A woman under the cover of Islam). URL: <https://islamhouse.com/uk/books/406431/> [in Ukrainian].
9. Feminizm v islami: yak ukrainski musulmanky vidstoiuiut svoi prava [Feminism in Islam: how Ukrainian Muslim women defend their rights]. URL: <https://divoche.media/2021/05/28/feminizm-v-islami-yak-ukrayinski-musulmanky-vidstoyuyut-svoyi-prava/> [in Ukrainian].
10. Why I left Islam. URL: [https://wikiislam.github.io/wiki/Fool_I_was_\(former_Muslim\).html?fbclid=IwAR1lh69UHqWgt6mZmzVHc2H_3F98UYHc1Wod1hZsxVGxTpKf19q5GdsOgd8](https://wikiislam.github.io/wiki/Fool_I_was_(former_Muslim).html?fbclid=IwAR1lh69UHqWgt6mZmzVHc2H_3F98UYHc1Wod1hZsxVGxTpKf19q5GdsOgd8). [in English].
11. Koran : pereklad smysliv ukrainskoiu movoiu [Koran: translation of words into Ukrainian] (2015) / [per. Mykhaila Yakubovycha]. Kyiv: Osnovy, 448 s. [in Ukrainian].
12. Wife Beating in Islamic Law. URL: https://wikiislam.net/wiki/Wife_Beating_in_Islamic_Law. [in English].

13. Polygamy is rare around the world and mostly confined to a few regions. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/12/07/polygamy-is-rare-around-the-world-and-mostly-confined-to-a-few-regions/> [in English].

14. Ron Sinovits, Abubakar Siddik. (2021). Shariat po «Talibanu»: chomu rukh po-svoiemu interpretuie arabske pravo [Sharia according to the Taliban: why the movement interprets Arab law in its own way]. Radio Svoboda. 4 zhovtnia. URL: <https://rus.azattyq.org/a/taliban-sharia-law-afghanistan/31491597.html>. [in Ukrainian].

15. Dopys Saida Ismahilova [Post by Said Ismagilov]. URL: <https://www.facebook.com/said.ismagilov/posts/pfbid0245UtezxyLi3JhQZgGL4w3nRYgUsBHsDagQVipbeerf22npG3eHM4AQVaHcd4rRZY1> [in Ukrainian].

Petinova Oksana Borysivna

Doctor of Philosophy Sciences,

Professor at the Department of Philosophy, Sociology and Management sociocultural activitie

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine

orcid.org/0000-0002-1871-1201

Svitlytska Violeta Romanivna

Postgraduate Student at the Department of Philosophy,

Sociology and Management of Sociocultural activitie,

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine

orcid.org/0000-0002-9807-8054

**ISLAM: PHILOSOPHY OF WOMEN
(STEREOTYPES, MYTHS, REALITY)**

The article is devoted to a socio-philosophical analysis of the position of women in society using the example of the fundamental principles of Islam, the source of which is the Koran and its interpretation. Operational methods of theoretical research, such as abstraction, analysis, synthesis, comparison, generalization, specification, are applied among the main research methods; the leading role is assigned to the method of phenomenological hermeneutics. The relevance of the chosen problem is conditioned by issues of gender inequality, which manifests itself in the Muslim world in relation to women. From the analysis of information, the authors conclude that the position of women can differ significantly, and is determined by a number of factors, among which the state system, the combination of Islamic laws with local pagan customs (adat), the economic situation, the direction of Islam, the dominant school of Sharia, and religious leaders can be singled out. Therefore, the rights guaranteed to women by the Koran are often not applied in practice.

As a result of scientific research, the authors come to the conclusion that the appearance of the Koran and the spread of Muhammad's teachings among the Arab tribes mostly contributed to the improvement of the position of women in the region. It was declared that a woman is as complete a human being as a man, and just as valuable to Allah; normalized family relations, it was no longer allowed to treat women as one wanted. The establishment of such values as love and mutual respect in the family can be considered a progressive moment. Many verses of the holy scriptures are devoted to concern for the material condition of women. At the same time, the Koran reflects the characteristic features of its time, certain provisions of which are unacceptable for use in the modern civilized world. The movement towards gender equality and the expansion of women's freedoms is progressing very slowly. One of the reasons is the belief that Allah has already endowed women with everything necessary in the Koran, more rights will lead to debauchery and chaos in relationships. As a rule, this happens where society is not burdened by rigid patriarchal customs, the state does not assume the functions of a religious center, and citizens have the opportunity to choose.

Key words: woman, Koran, Islam, social stereotypes, social guarantees, social statuses.